

UVOD

Operativno područje, koje sačinjavaju Pokuplje, Turobolje, Zumberak i Posavina, imalo je za okupatore i za kvislinšku Nezavisnu Državu Hrvatsku, kao, uostalom, i za narodnooslobodilački pokret (NOP), veliki vojni i politički značaj u toku cijelog rata. Do kapitulacije Italije, za okupatora i NOP, bio je primarniji politički značaj ovog područja a otada je stalno rastao njegov vojni značaj. Narodnooslobodilački pokret je, pored periodičnih zastoja izazvanih neprijateljskim ofanzivama, stalno jačao i proširivao svoj utjecaj, što se ogledalo kroz stvaranje jedinica Narodnooslobodilačke vojske (NOV-a) od odreda do divizije i stvaranje širokog oslobođenog teritorija, koji je već početkom 1943. dosezao u neposrednu blizinu Zagreba, Siska i Karlovca.

Ovo područje u obliku trougla sa oko 150.000 stanovnika obuhvata teritorij koji je na jugu, istoku i sjeveru omeđen rijekama Kupom i Savom, a na zapadu velikim gorskim masivom Gorjanci. Svaki dio ovog područja ima svoje osobenosti, kako u geografskom i historijskom pogledu tako i u razvoju NOP-a.

Zumberak koji obuhvata teritorij između hrvatsko-slovenačke granice, Ozlja, Krašića, Jastrebarskog i Samobora, izrazito je brdsko-planinski predio sa dubokim dolinama, koje su mjestimično klisurastog oblika, teško prohodan van puteva. Važnije komunikacije bile su: Samobor — Stojdraga — Kostanjevac — Krašić — Draganići, koja se kod Draganića vezuje za cestu I reda Zagreb — Karlovac; Jastrebarsko — Plešivica — Samobor, koja Samoborsko gorje presijeca na dva dijela, i komunikacija

Krašić — Metlika, gdje se vezuje sa komunikacijom Novo Mesto — Crnomelj. Žumberak je bio veoma bogat šumom i predstavljao je važan izvor snabdijevanja ogrjevnim drvetom Zagreba i Samobora, a donekle i Karlovca. Za razliku od ostalih dijelova, gdje je cjelokupno stanovništvo hrvatske narodnosti, na Žumberku živi i jedan dio Srba koji je grkokatoličke vjere. Iz Žumberka, pogotovo iz brdskih krajeva, mnogo ljudi je odlazilo prije rata na rad u inozemstvo (Francusku, SAD, Kanadu).

Pokuplje se prostire u širokoj Kupskoj ravnici na sjeveroistoku do vododelnice rijeka Kupe i Save — Vukomeričke gorice. Veći dio Pokuplja je ravničast i brežuljkast. Između Karlovca, Rečice, Pisarovine i Zdenčine prostire se šumom veoma bogat rejon — Kupčinske i Draganičke šume. Suma se nalazi na veoma podvodnom terenu, te je za vrijeme proljetnih i jesenjih kiša skoro neprohodna. Vukomeričke gorice, koje razdvajaju Pokuplje od Turopolja, veoma su blagih padina (najviši vrh je Kravarščica — kota 242). Postoje četiri komunikacije koje imaju određen vojnički i ekonomski značaj: Karlovac — Rečica — Kupčina — Gradac — Pokupsko — Sisak; Zdenčina —• Pisarovina — Gradac, koja se vezuje sa komunikacijom Karlovac — Sisak; Zagreb — Kraljevac — Pisarovina; i Buševac (na cesti Zagreb — Sisak) — Kravarsko —• Pokupsko. Pokuplje i Žumberak razdvaja željeznička pruga i cesta I reda Zagreb — Karlovac, koje imaju veliki operativni i strateški značaj, jer povezuju Zagreb i dolinu rijeke Save sa jadranskom obalom. Rijeka Kupa odvaja Pokuplje od Korduna i Banije, te u vojnom pogledu predstavlja ozbiljnu prepreku. Mostovi su se nalazili u Karlovcu, južno od s. Rečica, Petrinje i Siska, a skelski prelazi kod s. Gradac i s. Pokupsko.

Turopolje se prostire između sjeveroistočnih padina Vukomeričke gorice i r. Odre od Svete Klare na sjeverozapadu i Siska na jugoistoku. To je, sem blagih padina Vukomeričke gorice, ravnica obrasla hrastovom šumom. Za vrijeme većih kiša dio Turopolja često se nalazi pod vodom. Kroz Turopolje prolazi pruga i cesta Zagreb — Sisak, koje, također, imaju važan operativno-strateški i privredno-ekonomski značaj. To je drugi krak koji Za-

greb i dolinu r. Save preko doline Une povezuje sa jadranskom obalom. Sem ove ima i nekoliko komunikacija od lokalnog značaja: Hrašće — Dubranec; Velika Gorica — Mraclin — Kravarsko i dalje za Pokupsko, i Velika Gorica — Drnek, i dalje uz Savu do Siska.

Posavina (njen dio na desnoj obali r. Save) obuhvata teritorij između r. Odre i r. Save. To je potpuno ravničast kraj, uz Odru se prostire hrastova šuma. Nasip na r. Savi predstavlja najviše uzvišenje. Kroz Posavinu prelazi uporedan put od Velike Gorice prema Sisku. Iz Posavine preko r. Odre ka željezničkoj pruži i cesti Zagreb — Sisak vodi nekoliko slabijih šumskih puteva. Rijeka Sava odvaja Posavinu od Moslavine, Zagorja i Slavonije. Između Zagreba i Siska nije bilo mostova, a skelski prelazi nalazili su se kod s. Šćitarjevo, s. Oborovo, s. Dubrovčak i s. Martinska Ves.

Gradovi Zagreb, Karlovac i Sisak, iako su se nalazili na periferiji ovog područja, imali su dominantan uticaj na politički i ekonomski razvitak ovih krajeva, a i oni su, dobrim dijelom, u pogledu snabdijevanja zavisili od njih.

Političke prilike u staroj Jugoslaviji, u suštini politička borba između srpske i hrvatske buržoazije, snažno su se odražavale na političko raspoloženje stanovništva ovog područja i opredijelile ga u ogromnoj većini za Hrvatsku seljačku stranku (HSS). Štaviše, Pokuplje i Turopolje bili su jedno od glavnih uporišta HSS, a najveći broj članova Zaštite, posebno njenih konjičkih jedinica, koji su bili u neku ruku Mačekova tjelesna garda, regrutovano je u kotarevima Velika Gorica, Pisarovina i Karlovac. No, bilo je i općina u kojima rukovodstvo HSS nije uspjelo da ostvari svoj jači utjecaj.

Poslije okupacije zemlje, vodstvo HSS-a postepeno gubi podršku naroda i HSS se počinje raslojavati i raspadati. Jedan dio nižih funkcionera HSS-a pristupio je odmah u početku ustaškom pokretu (općina Kalje, Oštre, Viodina, Sv. Jana, Plešivica, Orle, Sišljavić i još neke druge) i postao okosnica ustaškog režima. Drugi dio nižih funkcionera i dio viđenijih članova rukovodstva HSS-a povukli su se i pasivno pratili razvitak događaja.

Iz ovog kraja, zahvaljujući politici reakcionarnog dijela rukovodstva HSS i ustaškoj propagandi, regrutovan je u 1941. godini relativno veliki broj ljudi u neprijateljske vojne formacije. Samo u ustaške jedinice stupilo je oko dvije tisuće ljudi, dok je još veći broj uzeo učešća u raznim dopunskim ustaškim bataljonima i u domobranskim jedinicama.¹

Do 1941. godine u tim krajevima nisu postojale organizacije KPH, nego grupe simpatizera u nekoliko mjesta. Veliki radnički centri Zagreb, Karlovac i Sisak i njihove partijske organizacije imale su jak utjecaj na stanovnike ovog kraja. Seljaci ovih krajeva, radeći u gradovima, prihlivali su borbu i ideje radničke klase na čelu sa KPH za bolji život radnog naroda i prenosili ih u svoja sela. To je doprinijelo da je, početkom 1941. godine, od naprednih radnika i seljaka stvoreno mnogo partijskih ćelija i više partijskih rukovodstava. Te, iako mlade organizacije, svojim neumornim političkim radom su uveliko doprinijele razvoju NOP-a na ovom području.

Geografski položaj i politički značaj ovog područja, uvjetovali su i postavili pred te mlade partijske organizacije i NOP u cjelini posebne zadatke, u pogledu stvaranja i proširenja baze NOP u tim krajevima. Da bi hrvatski živalj ovog kraja prihvatio ciljeve NOP-a kao svoje trebalo je mnogo raditi na raskrinkavanju politike reakcionarnog vodstva HSS.

Položaj ovog područja u odnosu na susjednu Sloveniju i, sa druge strane, na susjedni Kordun sa većinom srpskog življa, postavio je pred NOP zadatak da stvori, produbi i učvrsti bratstvo između hrvatskog, slovenačkog i srpskog naroda. Razbuktali narodni ustanak u Kordunu, Lici i Gorskom kotaru, tražio je stvaranje kanala za odlazak naprednih ljudi iz Zagreba u te krajeve. Razvitak NOP-a u tom području trebalo je da ozbiljno ugrozi Zagreb, kao okupatorski i kvislinški centar i komunikacije koje iz Zagreba izvode ka jadranskoj obali, da liši NDH

¹ Politički referat na I okružnoj partijskoj konferenciji za Pukuplje održanoj od 7 do 9 februara 1944. (Arhiv Centralnog komiteta Komun'stičke partije Hrvatske -- u daljem tekstu Arhiv CK KPH — mikrofilm H /47/742).

mogućnosti da mobilizira novo ljudstvo i materijal i da u što većoj mjeri pogoršava uvjete za dejstva neprijatelja u pravcu oslobođenog teritorija Korduna, Like i Gorskog kotara, vezujući neprijateljske snage za ovaj teren.

Zato su CK KP Hrvatske i Glavni štab NOV i PO Hrvatske, od početka ustanka posvećivali izuzetnu pažnju tom području.² Već avgusta 1941. odlazi iz Zagreba na Zumberak — u Zagrebu formiran — partizanski odred.³ Odred se iz više razloga nije mogao duže vrijeme održati u Zumberku, ali se njegov boravak pozitivno odrazio na raspoloženje naroda prema NOP-u.

Folovinom aprila 1942. godine, po odluci CK KPH i GŠH, komanda Kordunaške grupe partizanskih odreda upućuje na Zumberak jednu desetinu boraca koji su se dobrovoljno javili, a prema Pokuplju jedan vod⁴ 4. bataljona. Te snage su, zahvaljujući vojničkim uspjesima i neumornom političkom radu sa narodom, veoma brzo jačale i razvijale se u čete i bataljone, što je omogućilo da se već koncem jula 1942. godine formira Zumberačko-pokupski NO partizanski odred.⁵

Glavni štab Hrvatske upućuje na privremeni boravak u Zumberak, koncem avgusta iste godine, i 4. kordunašku udarnu brigadu," koja je na Zumberku odigrala značajnu ulogu.

² Za NOP u tom kraju posebno je važan dolazak Ive Lole Ribara, delegata Vrhovnog štaba, koncem jula 1942. godine, i njegov boravak na ovom terenu, avgusta 1942. On je partijskom i vojnom rukovodstvu pomogao u stvaranju partizanskih jedinica i dao pravilnu političku orijentaciju za budući rad. (Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945, izdanje Vojnoistorijskog instituta JNA, 1958, knjiga 1, str. 296).

³ Rade Bulat, „Zumberak i Pokuplje u narodnooslobodilačkoj borbi", izdanje „Kultura", 1951, str. 22 do 26.

⁴ Isto, str. 31. do 43.

⁵ Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, tom V, knjiga 5, dokumenat 64, strana 241 (u daljem tekstu: Zbornik V/5, dok. 64, str. 241). Naredba Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 2. jula 1942. o formiranju Zumberačko-pokupskog NO odreda.

⁶ Četvrta udarna brigada je 21. avgusta 1942. iz Vojnića preko Sjeničaka krenula u Zumberak. Noću, 23/24. i 24/25. avgusta, kod Desnih Štefanki prelazi na lijevu obalu r. Kupe. Neprijateljska posada iz D. Kupčine napušta uporište i brigada 25.

Razvoj situacije na tom području uvjetovao je da se septembra 1942. godine na teritoriju Žumberka, po naređenju Glavnog štaba Hrvatske, formira štab 2. operativne zone.⁷ Sa štabom zone na Zumberak dolazi 1. proleterski bataljon Hrvatske.⁸ U oktobru, po odluci CK KPH, formiran je i Okružni komitet KPH za okrug Pokuplje, koji je

avgusta ulazi u selo. Slijedećeg dana (26. avgusta) brigada napada kotarsko mjesto Jastrebarsko. Uporište je zauzeto, sem žandarmerijske stanice. Iz dječjeg logora oslobođeno je 727 srpske djece, koje su ustaše dovele sa Korduna, Banije i Kozare. 31. avgusta brigada vrši diverziju na želj. pruzi između Jastrebarskog i Draganića. Napad na Ozalj 5. septembra nije uspio, iako je brigada uspjela da djelimično prodre u samo uporište. Neprijatelj je 13. septembra otpočeo ofanzivu na Zumberak. Operativni štab ad hoc formiran za rukovođenje svim jedinicama, koje su se nalazile u Zumberku i istočnom dijelu Bele Krajine, nije pravilno ocijenio situaciju i naredio je da se sve jedinice pod njegovom komandom povuku u Sloveniju. Pokret za Sloveniju izvršila je samo 4. brigada. Njen odlazak znatno je oslabio snage na Zumberku. Ustaše su to iskoristile i izvršile represalije nad stanovništvom Žumberka. (Rade Bulat, „Zumberak i Pokuplje u NOB“, str. 64—75).

⁷ Za komandanta Zone postavljen je bio Franjo Ogulinac Seljo, za političkog komesara Veco Holjevac, za zamjenika političkog komesar Marko Belinić, a za šefa štaba Milan Brunović. Poslije pogibije F. Ogulinca, 8. oktobra, komandant Zone postaje V. Holjevac, a politički komesar M. Belinić. (R. Bulat, »Zumberak i Pokuplje u NOB«, str. 75. do 76).

2. operativna zona obuhvatila je Zumberak, Pokuplje, Moslavinu, zapadni dio Bilo-Gore i Hrvatsko zagorje. (Zbornik, tom V/3, dok. 2).

⁸ Prvi proleterski NOU bataljon Hrvatske formiran je naredbom Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 7. maja 1942. god. (Zbornik, tom V/4, dok. 53). Sredinom septembra bataljon je zajedno sa štabom 2. operativne zone krenuo na Zumberak. U Bosiljevu je, 27. septembra, održan defile 4. brigade koja je odlazila sa Žumberka i 1. proleterskog bataljona, koji je kretao ka Zumberku. Noću, 28/29. septembra, bataljon likvidira ustašku posadu u s. Netretić, a noću, 29/30. septembra, preko r. Kupe se prebacuje u Zumberak. Od 7. do 9. oktobra bataljon vodi teške borbe sa tri ustaška bataljona iz kojih, uz pomoć bataljona Belokrajinskog odreda, izlazi kao pobjednik. Italijansko-ustaška ofanziva, koja je počela 28. oktobra, primorava bataljon da, poslije teških borbi sa veoma nadmoćnijim snagama neprijatelja, 31. oktobra napusti Zumberak i povuče se preko Pokuplja u Kordun, gdje je ušao kao jezgro u novoformiranu 13. NOU brigadu »Josip Kraš«. (R. Bulat, »Zumberak i Pokuplje u NOB«, str. 75—85).

objedinio rad partijskih organizacija na ovom području, do tada podijeljenom između OK Zagreba i Karlovca.⁹

Sve te mjere CK KPH i Glavnog štaba Hrvatske, uz uspjehe jedinica koje su na to područje upućivane ili se tu formirale, doprinijele su da se politička situacija, u drugoj polovini 1942. godine, počela ozbiljno okretati u korist NOP-a. S obzirom na to što su se i jače snage, pa prema tome i veći uspjesi, i na vojnom i političkom planu, koncentrisale na Žumberku, to je i situacija na tom dijelu područja bila tada i najpovoljnija. Za razliku od Žumberka, u Pokuplju i Turopolju, manje je ljudi stupilo u partizanske jedinice, ali je došlo do osjetnog slabljenja utjecaja reakcionarnog vodstva HSS. No, put od mržnje prema fašizmu i nepovjerenja prema reakcionarnom vodstvu HSS, pa do snažnijeg i masovnijeg učešća naroda Turopolja i Pokuplja u NOP i oružanoj borbi bio je još dug i težak.

U tom periodu se već i jedan dio neopredijeljenih nižih rukovodilaca HSS-a, uviđajući kuda vodi politika Mačeka, počeo opredjeljivati za NOP.

U Kordunu je 7. novembra 1942. formirana 13. udarna NO brigada »Josip Kraš« — od jedinica 1. proleterskog bataljona Hrvatske i jedinica Zumberačko-pokupskog partizanskog odreda.¹⁰ Brigada je već 11. decembra 1942. proglašena proleterskom i dobila ime »Rade Končar«.¹¹ Ona je na Žumberku odigrala jednu od odlučujućih uloga. Stvorila je uvjete da se bitno poboljša politička situacija u Žumberku u korist NOP-a i formiraju nove partizanske snage u Pokuplju i Turopolju. Razbijanjem jakih snaga ustaša, Italijana i Bele garde u Sv. Jani, Suhoru, Krašiću, Gornjoj Vasi, Plešivici, Lekeniku i Nijemaca u

⁹ Prvi sastanak Okružnog komiteta KPH za Pokuplje održan je 15. oktobra 1942. godine. Na sastanku je, pored ostalog, konstatirana činjenica da je Žumberak vojnički bio vrlo brzo oslobođen, a da politički rad nije dovoljno pratio takve vojničke uspjehe. (Arhiv CK KPH, mikrofilm H—16/451—453: zapisnik sa prve sjednice Okružnog komiteta).

¹⁰ Arhiv Vojnoistorijskog instituta, kutija 1484, reg. br. 31/2: Naredba Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 4. novembra 1942. (u daljem tekstu Arhiv VII, k. 1484. reg. br. 31/2).

¹¹ Naredba Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske br. 30 od 11. decembra 1942. (Arhiv VII, k. 102 B. reg. br. 46/2).

Dubranecu,¹² proširen je slobodan teritorij Žumberka, Turopolja i Pokuplja. To je omogućilo stvaranje široke organizacije narodne vlasti i drugih organizacija — posebno omladine i žena, povezivanje sa slobodnim teritorijem Slovenije i Korduna, kao i dolazak novih boraca (i sa tih teritorija i iz Zagreba) i formiranje novih jedinica.

Tako je, avgusta 1943. godine, formiran i Turopoljsko-posavski partizanski odred¹³, a oktobra iste godine i štab Zumberačko-pokupskog sektora.¹⁴ U toku istog mjeseca posebno se uspješno razvijala situacija u Posavini, gdje je, također, došlo do masovnog odlaska u NOV. Samo je u toku dva dana (13. i 14. oktobra) došlo u Turopoljsko-posavski odred 158 novih boraca, a pripremali su se još mnogi.¹⁵ To je omogućilo da se u odredu formira, u drugoj polovini oktobra, i treći a uskoro i četvrti bataljon, tako da je odred tada brojao blizu tisuću partizana. Uz ovakav razvoj događaja postavljalo se pitanje formiranja nove brigade za što kraće vrijeme.

Koncem oktobra 1943. godine, kada je 13. proleterska brigada po naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ trebalo da krene sa ovog teritorija u sastav 1. proleterske divizije, slobodan teritorij na ovom području obuhvata skoro čitav Zumberak i Pokuplje i dobar dio Turopolja i Posavine. Ovaj slobodni teritorij čvrsto je povezan sa slobodnim teritorijem Korduna i Slovenije. Neprijatelj se tada u svojim akcijama ograničavao samo na neposrednu zaštitu Zagreba, Karlovca i Siska i komunikacija Zagreb — Karlovac i Zagreb — Sisak.

¹² Knjiga »Trinaesta proleterska u NOB«. Zbornik dokumenata od 4. novembra 1942. do maja 1945, izdanje »27 srpanj« — Zagreb, 1957. godine, dokumenta od br. 1 do 62.

¹³ Isto, dok. br. 52, str. 257.

¹⁴ Štab 2. operativne zone koji se tada nalazio u Zagorju predložio je GŠH, 17. oktobra 1943. godine, da se radi koordinacije aktivnosti i zajedničkog rukovođenja 13. prol. brigadom, Zumberačkim i Turopoljsko-posavskim odredom, u najkraće vrijeme formira operativni štab. (Arhiv VII, 1472 A, reg. br. 11/62.) Svojim naređenjem A br. 355 od 2. novembra 1943. godine, GŠH je formirao Štab Zumberačko-posavskog sektora u kome je za komandanta postavljen major Vojko Hohšteter, za političkog komesara Franjo Knebl, a za načelnika štaba Miljenko Lipovšćak. (Arhiv VII, k. 104 B, reg. br. 1/2).

¹⁵ Arhiv CK KPH, mikrofilm H — 6/286 i 287.

*Major Vojko Hohšteter prvi
komandant Žumberačko-po-
kupskog sektora. Poginuo
marta 1944. u Posavini*

U periodu poslije kapitulacije Italije, zbog potencijalne mogućnosti iskrcavanja saveznika na jadransku obalu i približavanja Crvene armije — jugoslovensko ratište za njemačko komandovanje dobija sve veći vojnički značaj. Posebno se isticala važnost i osjetljivost prostorije Split — Bihać — Sisak — Zagreb — Ljubljana — Trst, koja je ležala na boku njemačkih snaga u Italiji. Važnost ovog područja bila je višestruka (pogodni uvjeti za desant, dobri komunikacijski pravci sa zaleđem i njihova relativna kratkoća, važnost ciljeva na obali i u dolini rijeke Save i Drave).¹⁶ S obzirom na to, a naročito zbog dejstva jedinica NOVJ na ovoj prostoriji, njemačko komandovanje preduzelo je brze i energične protumjere da bi odbacilo jedinice Narodnooslobodilačke vojske od komunikacija i na taj način obezbijedilo što nesmetaniji saobraćaj. U tom smislu

¹⁶ Izvještaj Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 11. oktobra 1943. godine Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o dejstvima i rasporedu jedinica i situacije na području Hrvatske poslije kapitulacije Italije. (Zbornik V/20, dok. 68. str. 244—146).

su njemačke korpusne i divizijske komande dobile ovlaštenje da preduzimaju samostalne akcije na svojim operativnim područjima.¹⁷

Planovi Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske u vezi sa takvom situacijom bili su da se neprijatelju onemogućiti uspostavljanje i održavanje veze između doline r. Save i jadranske obale, da se održi slobodni teritorij u međuprostoru r. Sava i Velika i Mala Kapela i Plješivica i usmjeri težište operacija ka prostoru Karlovac — Zagreb — Sisak — Kostajnica. U vezi s tim 4. korpus i jedinice Zumberačko-posavskog sektora dobili su zadatak da djeluju na komunikacije Zagreb — Karlovac — Ogulin, Zagreb — Sisak — Bihać i Bihać — Gračac.¹⁸

Međutim, poslije odlaska 13. proleterske NOU brigade »Rade Končar« sa operativnog područja Zumberak i Pokuplje u sastav 1. proleterske NOU divizije, stvoren je jedan vakuum koji Turopoljsko-posavski i Zumberačko-pokupski partizanski odred nisu bili u mogućnosti da popune, a novoformiran štab Zumberačko-posavskog sektora nije imao drugih snaga. Stoga Glavni štab NOV i PO Hrvatske upućuje pod komandu štaba Zumberačko-pokupskog sektora 16. omladinsku brigadu »Joža Vlahović« 12. divizije 6. korpusa,¹⁹ koja je, 20. oktobra, krenula u Zumberak, a početkom decembra privremeno dolazi na ovo područje i 28. divizija 6. korpusa.²⁰ Glavni štab NOV i PO Hrvatske istovremeno naređuje da se na to područje orijentiše i 8. divizija 4. korpusa²¹ — radi zajedničkog dejstva na komunikaciju Zagreb — Sisak.

Međutim, uslijed dejstva jedinica njemačkog 15. korpusa u okviru operacije »panter« (Panther) u toku decembra na Kordunu i Baniji, jedinice 8. divizije bile su angažovane u teškim borbama na Kordunu i nisu mogle

¹⁷ VII, 41 k. reg. 21/1 i 41 E, reg. 16/1, str. 13

¹⁸ Isto, str. 249.

¹⁹ » Zbornik, V/20, dok. 172.

²⁰ 2. decembra GŠH naređuje 6. korpusu: »28. divizija treba da se prebaci u Pokuplje«. (Zbornik, V/22, dok. 133, depeša br. 1388).

²¹ Zbornik, V/20, dok. br. 107, str. 375—376.

orijentirati svoja dejstva u skladu s pomenutim naređenjem. Da bi olakšao i rasteretio jedinice 4. korpusa na Kordunu i Baniji, Glavni štab NOV i PO Hrvatske naredio je štabu Zumberačko-pokupskog sektora i štabu 28. divizije da sa svojim jedinicama dejstvuje na prugu Zagreb — Karlovac i Zagreb — Sisak.²²

Izvršavajući pomenuto naređenje, ove jedinice su izvele i mnoge akcije na neprijateljska uporišta i komunikacije, u kojima je, prema sopstvenim podacima, neprijatelj imao 103 poginula, 85 ranjenih i 331 zarobljenog, dok su naše snage u tim borbama imale 26 mrtvih, 95 ranjenih i 3 nestala.

Tako su 1. i 2. bataljon Turopoljsko-posavskog odreda 1/2. decembra napali aerodrom Kurilovec kod Vel. Gorice sa djelimičnim uspjehom. U toku 2. decembra 1. četa 2. bataljona istog odreda u neposrednoj blizini Turopolja zarobila je 24 domobrana i 1 oficira. Brigada »Jože Vlahović« je 3. decembra napala njemačko uporište Lug i imala djelimičan uspjeh. Bataljon Zumberačko-pokupskog odreda 6. decembra napao je i likvidirao uporište Konščica kod Samobora. U toku 7. decembra 28. divizija je, uz sadejstvo 1. i 4. bataljona Turopoljsko-posavskog odreda, razbila u Pokuplju napad jakih njemačko-ustaških snaga. U zasjedi, 9. decembra, jedinice Zumberačko-pokupskog odreda ubijaju 3, a zarobljavaju 4 neprijateljska vojnika kod Samobora, a u diverziji između Jastrebarskog i Desinca, 13. decembra, ruše prugu u dužini od 800 metara i dižu u zrak oklopni vlak. Brigada »Joža Vlahović« je 15. decembra u diverzantskoj akciji između Zdenčine i Horvata porušila 1.200 metara pruge. Jedinice Turopoljsko-posavskog odreda, 16/17. decembra napadaju i zarobljavaju posadu Jakuševačkog mosta kod Zagreba i policijsku stanicu na Borongaju. 2. i 3. bataljon Turopoljsko-posavskog odreda, 18. decembra, uništavaju veliko skladište kod Zagreba, Sopnica. 1. i 4. bataljon Zumberačko-pokupskog odreda, 18/19. decembra, porušili su kod Horvata 1.300 metara pruge. 28. divizija, u sadejstvu sa 2. i 3. bataljonom Turopoljsko-posavskog odreda, 19/20. decembra, uništava aerodrom Kurilovec. Brigada »Joža Vlaho-

²² Zbornik V/22, dok. br. 133, depeša br. 1520 od 9. decembra 1943.

vić» 22. decembra sa djelimičnim uspjehom napada na uporište Lazina i Draganići na željezničkoj pruzi Karlovac — Zagreb. Istog dana ponavlja napad na Lazinu, također, sa djelimičnim uspjehom. Zumberačko-pokupski odred 25. decembra vrši diverziju kod Horvata i uništava 500 metara pruge, a 28. decembra uništava njemačka uporišta u selima Pavučnjak, Beduri, Palčići i Kurani. Posebno je 2. diverzantski bataljon izvršio čitav niz veoma uspješnih diverzija na te pruge.²³

Da bi obezbijedio komunikacije Karlovac — Zagreb i Zagreb — Sisak, koje su za njemačke snage bile od vanrednog značaja, od stalnih akcija snaga koje su se nalazile na ovom operativnom području — štab njemačkog 15. brdskog korpusa odmah po završetku operacija po Kordunu, planira novu operaciju pod nazivom »vajnahtsman« (Weinachtsmann) sa dijelovima 371. divizije i 4. kubanskim pukom 1. kozačke divizije protiv naših snaga na području Turopolja i Pokuplja.²⁴

Neposredno pred otpočinjanje ove operacije 28. divizija povučena je u Moslavinu,²⁵ 2. i 3. bataljon Turopoljsko-posavskog odreda nalazili su se u Posavini, a Zumberački odred i 16. omladinska brigada u Zumberku. Ostale jedinice uspješno su se izvukle u toku ofenzive u Zumberak, sem 1. bataljona Turopoljsko-posavskog odreda koji se povukao preko r. Kupe u Kordun. Na teritoriju Pokuplja i Turopolja ostali su samo komanda područja i drugi pozadinski organi, tako da je neprijateljski udar bio — u prazno. Neprijatelj je od 25. do 30. decembra prokrstario dijelom Pokuplja i Turopolja.

Neprijateljska ofenziva i poslije nje stalni ispadi na Zumberak, Pokuplje i Turopolje trenutno su negativno utjecali na političku situaciju u tim krajevima. Neprija-

²³ Zbornik V/22 dok. br. 32, 106, 137, 145, 147, 151, 152, 165, 166 i 167.

²⁴ Izvještaj štaba 1. KKD o dejstvu divizije od 20. decembra 1943. do 20. januara 1944. Arhiv VII, k. 21 A, reg. 40/1a.

²⁵ GŠH je depešom br. 1797 od 23. decembra 1943. naredio 28. diviziji: »Sa divizijom se odmah prebacite preko Save i preko Moslavine krenite za Slavoniju u sastav svog 6. korpusa, gdje ćete se popuniti sa novim borcima. Pripremu i prelaz preko Save izvedite u najvećoj tajnosti«. (Zbornik, tom V/22, dok. 133).

telj nije uspostavljao nove garnizone već se orijentirao isključivo na obezbjeđenje komunikacija, vršeći stalne is-pade, praćene terorom i nasiljem. Teror neprijatelja i dje-lovanje reakcionarnog vodstva HSS-a imali su znatnog utjecaja na odlazak muškaraca sposobnih za vojsku u voj-sku NDH. Računa se da je krajem 1943. samo iz područja Žumberka otišlo u neprijateljsku vojsku oko 1.000 muška-raca: dobar dio prisilno, ali i jedan dio dobrovoljno u or-ganizaciji ustaških vlasti. Narod je bio zaplašen, jer snage NOV, koje su tada djelovale na tom terenu, nisu mogle da mu pruže sigurniju zaštitu. Razbijene su i neke terito-rijalne čete od kojih su neki dijelovi i sa oružjem prešli u neprijateljske redove. Bila je to, sve u svemu, mala osje-ka NOP-a u tim krajevima, sem Posavine. Neophodno je bilo ponovo vratiti vjeru tog naroda u snagu NOV i NOP.

Za razliku od perioda novembar — decembar 1943. godine, kada su se na operativnom području Zumberak i Pokuplje nalazile relativno slabije neprijateljske snage, krajem decembra 1943. i početkom januara 1944. godine situacija se naglo menja. Na tom operativnom području pojavljuju se jake njemačke formacije.

Tako je poslije prekida operacije »vajnahtsman« 30. decembra 4. kubanski puk 1. konjičke brigade 1. kozačke konjičke divizije (oko 1.800 vojnika) preuzeo obezbjeđenje aerodroma Kurilovec i Pleso i obezbjeđenje željezničke pruge Turopolje — Zagreb (isključno).²⁶

Već prvih dana januara počeli su pokreti iz Zagreba ka Karlovcu i dijelova 392. pešadijske »plave« legionarske divizije. Divizija je dobila zadatak da u pokretu ka Kar-lovcu očisti od partizana prostor na obje strane puta i že-ljezničke pruge Zagreb — Karlovac, a zatim da prodre ka Ogulinu.²⁷

²⁶ Arhiv VII, k. 21 A, reg. br. 40/1a

²⁷ 392. legionarska pješadijska divizija formirana je na poligo-nima u Austriji (Stockerau). Njeno formiranje počelo je sre-dinom oktobra 1943. godine, a završeno početkom novembra. Rukovodeći sastav i specijalne jedinice sačinjavali su Nijemci, dok je vojnički sastav regrutovan na teritoriju tadašnje NDH i odveden na obuku u Austriju. Sastav divizije: 846. i 847. grenadirski puk, 392. artiljerijski puk, izviđački odred, protiv-tenkovski i pionirski bataljon i dr. 1. januara 1944. godine

U vezi sa takvim neprijateljskim namjerama i akcijama Glavni štab NOV i PO Hrvatske naredio je štabu Zumberačko-posavskog sektora da što više aktivira svoje snage i to da glavnim snagama djeluje na uporišta i komunikacije Zagreb — Karlovac, a pomoćnim snagama na prugu Zagreb — Sisak.

Štab sektora je u vezi sa tim, 4. januara 1944. godine, naredio da se pojača aktivnost jedinica i u tom cilju odredio za dejstvo na komunikaciji Zagreb — Karlovac 16. omladinsku brigadu i Zumberačko-pokupski odred, a za dejstvo na prugu Zagreb — Sisak Turopoljsko-posavski odred²⁸. Za akciju su, međutim, bili spremni jedino 16. omladinska brigada i Zumberačko-pokupski odred, koji su postavili na komunikaciji Zagreb — Karlovac mnoge zasluge i izvršili više diverzija. Jedinice Turopoljsko-posavskog odreda nisu mogle izvršiti postavljene zadatke, jer su se nalazile u stadiju preformiranja.

počelo je njeno transportovanje na područje Hrvatske u širi rejon Zagreba. Prvi njeni dijelovi stigli su u Zagreb 4. januara. Po dolasku na područje Zagreba, 5. januara, divizija je krenula na pomenuti zadatak. (Arhiv VII, 18, reg. 39/14).

²⁸ Zbornik V/23 dok. 14: (Naređenje štaba Zumberačko-posavskog sektora br. 2/44 od 4. januara 1944).